

HUMANISMIN LÄHETILÄITÄ?

KATARIINA MUSTAKALLIO

*on yleisen historian dosentti
Tampereen yliopistossa.*

■ Syyskuun lopussa oli Tampereen yliopistossa ja taidemuseossa mielenkiintoinen kansainvälinen seminaari italialaisesta taiteesta ja kulttuurista, jossa taiteen tutkijat ja historioitsijat keskustelivat italialaisesta taiteesta ja taidevaikutteista. Paikalla oli suomalaisia ja italialaisia tutkijoita Helsingin, Tampereen, Turun ja Jyväskylän yliopistoista sekä Bolognan Pinacoteca Nazionalesta, Venetsian Università Ca' Foscariasta ja Rooman Università "La Sapienzasta". Aihepiiri ulottui ajallisesti renessanssista aina Italian kansallisen heräämisen aikoihin saakka, ja aihepiirit vaihtelivat laajasti aina kristillisestä ikonografiasta Pohjolan ja Italian suhteisiin taiteen ja kulttuurin alalla. Kielinä käytettiin luontevasti suomea, englantia ja italiaa. Kiitos loistavien simultaanitulkkien ja italian kulttuurin tutkijoiden, Elina Suolahden ja Johanna Vakkarin, keskustelu todellakin sujui hyvin. Tässä taas opittiin, että tulkkaaminenkin on mahdollista, konferensseissa ei aina tarvitse kaikkien vääntää väkisin englantia.

Seminaari liittyi Tampereen taidemuseossa olleeseen ainutlaatuiseseen näyttelyyn Humanismin lähettiläät, joka koostuu italialaisesta taiteesta 1200-luvulta 1800-luvulle.

Teokset ovat suurimmalta osaltaan peräisin Belgradin kansallismuseon kokoelmista ja näyttely on kiertänyt Bolognan ja Barin taidemuseoiden kautta Tampereelle, mistä se palaa takaisin kotiinsa Belgradiin. Näyttelyn nimi "Humanismin lähettiläät", sopii hyvin myös itse näyttelyn synnyn historiaan. Vuonna 1999, kun sodan varjo näkyi Balkanin yllä, Bolognan ja Belgradin museot tekivät kiivaasti yhteistyötä Belgradin museon italialaisen kokoelman inventoimiseksi. Sisällissota ei katkaissut yhteistyötä, vaan lujitti sitä. Italialaisen taiteen tuntijat Pierre Rosenberg, Vittorio Sgarbi ja Lionello Puppi tutkivat yhteistyössä Belgradin Kansallismuseon asiantuntijoiden kanssa aiemmin lähes tuntemattoman italialaisen taiteen kokoelman. Työ oli suuri haaste ja se on myös muuttanut käsitystä kulttuuriyhteyksistä Adrianmeren molemmin puolin varhaisrenessanssista lähtien.

Rosa D'Amico, Bolognan taidemuseon intendentti piti symposiumissa yhden pääesitelmistä, jossa hän korosti Serbian ja Dalmatian alueen merkitystä Venezian taiteelle ja koko varhaisrenessanssin synnylle. Esitelmällä oli laajempikin sanoma. Suuret kulttuurimaat korostuvat yleensä historiasa keskuksina, joista vaikutteet kulkeutuvat vähitellen periferioihin. Italiassa nähtiin pitkään oma maaperä renessanssin syntysijana, sieltä humanismin vaikutukset hitaasti levisivät lähettiläittensä avulla eri puolille Eurooppaa. Nationalistisella ajattelulla on edelleen vankka asema tutkittaessa kulttuurivaikutteita. Se ohjaa tutkimuksen tulkin-toja ja kysymyksenasetteluja.

Yleensä Italian taiteessa on keskitytty Giottoon ja nähty hänen tuotantonsa kes-

keiseksi varhaisrenessanssin vaikuttajaksi ja taiteen uudistajaksi. Symposiumissa esiin nousi kuitenkin runsaasti muitakin nimiä. Rosa D'Amico analysoi ennen muuta kahta näyttelyssä esillä ollutta taiteilijaa, Paolo Venezianoa ja häntä vähän nuorempaa Lorenzo Venezianoa. Näiden kahden 1300-luvulla työskennelleen ja taiteeseen voimakkaasti vaikuttaneen taiteilijan tyyli on paljon omaperäistä. Teosten kertova sisältö on peräisin 1200-luvun länsieurooppalaisesta taiteesta, mutta henkilökuvaus perustuu bysanttilaisiin ja venetsialaisiin lähtökohtiin. Paolo Venezianon Jeesuksen syntymää kuvaava temperamaalaus todistaa hienostuneisuutta ja vaikutteita ns. bysanttilaisesta uushellenismistä ja Palaiologosuvun keisareiden ajan taiteesta. Hänen teoksiaan on Keski- ja Pohjois-Italian museoiden lisäksi myös Adrianmeren itäpuolella Istriassa ja Dalmatiassa, mikä viitanee myös alueen kulttuuriyhteyksiin.

Venetsialla oli perinteisesti vahvat suhteet Bysantin valtakuntaan. Bysantin kulttuurin vaikutusten leviäminen koko Välimeren piiriin liittyi kuitenkin sotaan, ns. neljänteen ristiretkeen ja Konstantinopolin valtaukseseen 1204, jota venetsialaiset innokkaasti johtivat. Konstantinopoli jäi Venetsian ja sen liittolaisten haltuun ja Bysantin hovin palveluksessa olleet taiteilijat joutuivat etsimään uusia isäntiä ja mesenaatteja ympäri Välimerta. Taide koki suuren nousun mm. Serbiassa ja ympäri Adrianmerta. Rosa D'Amico korosti esitelmässään, ettei 1300-luvun italialaisilla kaupunkivaltioilla ollut selkeää taiteen monopolia, vaan vaikutteet

risteilivät. Varhaisrenessanssi oli yhtä lailla Bysantin kuin Italian kaupunkivaltioidenkin lapsi.

Belgradin museon kokoelma herätti myös mietteitä sotien vaikutuksesta kulttuuriin ja kulttuuritietoisuuteen. Nykyisissä paikallisissa kahakoissa ja sisäisissä konflikteissa kulttuuriaarteita ei suojaa mikään. Rosa D'Amico aloitti oman puheenvuoronsa muistuttamalla, miten Jugoslavian sisällissodassa tuhoutui ihmishenkien lisäksi myös mittaamattoman arvokkaita taideteoksia ja kokonaisia bysanttilaisia ja varhaisrenessanssin kirkkoja. Ne eivät kuitenkaan herättäneet suurta huomiota lännessä, koska ne on mielletty osaksi bysanttilaista ja vierasta kulttuuria, jolla ei ole mitään tekemistä oman eurooppalaisen traditiomme kanssa. Jonkin esineen tai muistomerkin kokeminen arvokkaaksi riippuu siis kontekstista, mihin sen asetamme.

Kulttuuriarvot ja arvostukset ovat voimakkaasti sidoksissa tapaan hahmottaa maailmaa ja menneisyyttä. Historiantutkimuksen tehtävänä on edelleen, kuten ennenkin, paljastaa, kuinka asiat oikeastaan olivatkaan. Kun käsitykset kulttuurirajoista joutuvat kyseenalaisiksi tutkimuksen avulla voi myös olla toivoa, että viholliskuvien luominen vaikeutuisi. Rosa D'Amicon kaltaiset humanismin lähettäjä ja tutkimuksen ammattilaiset voivat käytännön työllään herättää yleisöä näkemään, miten itä ja länsi, pohjoinen ja etelä kuuluvat samaan kulttuuripiiriin ja vaikutteiden suunta vaihtelee, se voi kulkea välillä jopa ns. periferiasta keskukseen. ■